



**BONCUK İŞİ (HAPİSHANE İŞİ) SAYALARDAN ÜRETİLEN AYAKKABILAR:
MEHMET AKBACAKOĞLU KOLEKSİYONUNDAN**

Dr. Öğr. Gör. Hatice SOMÇAĞ*

ÖZ

Ayakkabı, ayakları koruma ihtiyacı ile ortaya çıktığı düşünülen, zaman içinde iklim ve çevre koşullarına göre biçimlenmiş bir ayak giysisidir. Ayakkabı, toplumların kültürel yapılarının aynası olarak sosyal sınıflar arasındaki farklılıkları, gereksinim, el becerileri, teknoloji, zevk ve sanatsal özelliklerini yansıtmakta, koruma işlevinin dışında, maddi kültür ve endüstriyel moda ürünü olarak görülmektedir. Yapımında, işlevselliğin yanında estetik kaygılar öne çıkmakta deri ve tekstil yanında farklı gereçler kullanılmaktadır. Boncuklar da bu gereçlerden birisidir.

Boncuk işi olarak bilinen “hapishane işi” 20. yüzyıl başlarından beri cezaevlerimizde yapılmaktadır. Tığ yardımı ile ipliğin 1-2 milimetre çapında boncuklarla birlikte örülmesi sonucu, ayakkabı tabanın üzerinde yer alan üst kısım “saya” hazırlanmaktadır. Daha sonra üretim atölyelerinde dikilen saya, taban ile birleştirilerek ayakkabıya dönüştürülmektedir. Halen cezaevlerinde küçük eşyalar yapılmakla birlikte uzun yıllardır boncuk işi saya pek örülmemektedir.

Mehmet Akbacakoğlu'na ait koleksiyonda bulunan, farklı cezaevlerinde 1955-1970 yılları arasında örülen boncuk işi sayalardan üretilmiş altı çift ayakkabı; sayanın örüldüğü cezaevi, yapım yılı, numara, model, gereç, renk, motif, kompozisyon, yıpranma ve onarım yönünden incelenmektedir.

Günümüzde bu sayaların örülmemesi, dolayısıyla ayakkabıya dönüştürülememesi nedeniyle, sözü edilen koleksiyondaki ayakkabıların belgelendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma ile geleneksel kültürümüzün bir parçası olan hapishane işi tekniği ile yapılan ayakkabı sayalarının tanıtılması farklı tasarımlarla yeniden yorumlanarak ayakkabı moda ve üretim sektörüne katkı sağlaması ve diğer araştırmalara kaynak oluşturması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ayakkabı, Hapishane işi sayalar, Boncuk, Mehmet Akbacakoğlu koleksiyonu

**SHOES THAT ARE PRODUCED FROM BEAD WORK (PRISON WORK) UPPERS:
FROM MEHMET AKBACAKOĞLU COLLECTION**

ABSTRACT

Shoe is a footwear that is considered as appeared with the need of protection of feet and formed according to the climate and environmental conditions from time to time. Shoes have been reflecting the differences, needs, crafts, technologies, favor and artistic features between the social classes as mirror of the cultural structures of the public, besides its protection feature, it is also seen as product of monetary culture and industrial fashion. In its production, esthetic worries are taken over besides being functional and different materials are also used with leather and textile. Beads are one of these materials.

The “prison work” that is known as bead work has been being done at our prisons since beginning of 20th century. After knitting beads together with rope with help of needle in 1 – 2 mm dimensions, “uppers” located on the base of shoes are prepared. Then the uppers that have

* Ankara Üniversitesi Beypazarı MYO, hsomcag@ankara.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-5337-9841

been produced at the workshops are connected with the base and formed into shoes. Small items are still being produced at the prisons but the uppers that are made from bead works are not seen much.

Six pairs of shoes that are taking place at collection of Mehmet Akbacakoğlu that were produced in different prisons between the years 1955-1970 by being knitted from bead work uppers, were examined according to the prison in which upper was knitted, production year, size, model, materials, color, motif, composition, wear out and repair and aspects.

Today, because these uppers are not being knitted and therefore not being transformed into shoes, it was purposed to document such shoes at the collection. In this study, it's aimed to commend again to the uppers that were produced with the prison work technique as being a part of our traditional culture and contributing to the fashion and production sector and forming source for other studies.

Keywords: Shoes, Prison Work Uppers, Bead, Collection of Mehmet Akbacakoğlu

GİRİŞ

Önceleri çeşitli otlar, ağaç kabukları ve hayvan postları ile sarılarak ayakların, dış etkenlerden zarar görmesi engellenmeye çalışılmıştır. Bu ilkel sargılar binlerce yıl boyunca birçok evreden geçerek günümüze gelmiştir. Her dilde farklı sözcükler ancak aynı anlam ve işlevsellikle, doğum ile yaşamın sonlanması arasında geçen süreçte kullanılmaktadır.

Bugün çorap dışında iç ve dış mekânlarda ayağımıza giydiğimiz koruyucu kaplar, "ayakkabı" olarak isimlendirilerek, "taban" ve "saya" olarak bilinen iki temel unsurdan oluşmaktadır. Taban; ayakkabının zemine değen kısmı, saya ise; tabanın üzerine yerleştirilmiş, ayağı yanlardan ve üstten saran parça olarak ifade edilebilir. Sayanın taban üzerine çeşitli yöntemlerle monte edilmesi ile ayakkabı elde edilmektedir. Saya yapımında çoğunlukla deri ve tekstil gereçler kullanılmaktadır. Ancak koruma amacının yanında topluma imaj verme isteği ile süslemenin de önem kazanması ile çok eski tarihlerden beri sayalarda boncuklar da kullanılmaktadır.

Bu çalışma, boncuk kullanılarak oluşturulan sayalardan yapılan ayakkabıları içermektedir. Daha açık bir ifade ile boncuklardan yapılan sayanın, taban üzerine montesi ile üretilen ayakkabıları kapsamaktadır. İp yardımıyla 1 mm. çapında boncukların yan yana ve üst üste dizilmesi ile hazırlanan saya yüzeyi, büyük bir emek ve zaman gerektirmektedir. Her şeyin hızlı üretilip hızlı tüketildiği günümüzde, boncuk işi sayalı ayakkabıların günümüzde pek yapılmaması bu ayakkabıların önem ve değerini artırmaktadır. Sayayı oluşturan ana madde olması nedeniyle, boncuk ve kullanımı üzerine kısaca değinmekte yarar görülmektedir.

Boncuk, "sedef, cam, tahta, plastik, porselen veya çeşitli taşlardan yapılmış, ortası delik, çoğunluğu yuvarlak ayrıca silindir ve kesme biçiminde olan renkli süs tanesi" (Meydan Larousse, 1971:484) olarak tanımlanmaktadır.

Boncuk kullanımı, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar gelen bir gelenektir (Kurt, 2014:1). Antik çağdan beri çeşitli kültürlerin süslemek ve süslenmek için yarı değerli ve değerli taşlardan, cam, inci ve doğal malzemelerden boncuk yaptıkları ve kullandıkları yazılı kaynaklarda belirtilmektedir (Özay, 1998:174). Eski Türklerde "Boncuk" anlamında monçuk, munçak, sözleri Uygur, Harezmsah ve

Selçuklu dönemleri ile Anadolu'da görülmektedir (Ögel. 1991:255). Kişinin alım gücü veya toplumsal statüsüne göre boncuğun malzemesi değişir. Toplumda mevkii veya varlığı ile önem taşıyanlar değerli taşlardan yapılanları, diğerleri ise yarı değerli taşlardan yapılan boncukları çeşitli eşyaların süslenmesinde tercih etmektedir (Darga ve Konyar, 2007: 28). Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki, süsleme amacı ile farklı coğrafyalarda çeşitli uygarlıklarda farklı maddelerden yapılmış boncuklar kullanılmıştır.

Boncuk ile yapılan ve süslenen eşyalardan birisi de ayak giysilerimiz olan ayakkabılardır. Ayakkabının saya, taban ve ökçe bölümleri çeşitli büyüklük, renk, biçim ve farklı değerde boncuklar ile süslenmektedir. Boncuk, yuvarlak (küre), oval, elips, koni ve silindir gibi farklı biçimlerde üretilmekle birlikte yuvarlak boncukların sıklıkla tercih edildiği kaynaklarda görülmektedir. Dünyanın birçok bölgesinde ayakkabılar yüzyıllardır inci, elmas, yakut gibi değerli taşlardan yapılan, yarı değerli veya ekonomik değeri olmayan boncuklar ile süslenmiştir. Boncuğun yapıldığı madde, ayakkabıyı giyen kişinin toplumdaki statü ve sosyoekonomik düzeyi hakkında bilgi vermektedir.

Boncuklar, ayakkabının genellikle yüz (ön) kısmını süslemekte veya sayanın tüm yüzeyini kaplamaktadır. Bazılarında ise, taban dâhil ayakkabının tamamı boncuklardan yapılmaktadır. Özetlemek gerekirse boncuklar;

- Sayanın ön kısmında,
- Sayanın tamamında,
- Ayakkabının bütününde,

kullanılmaktadır. Boncukların ayakkabılarda kullanım şekli ve boncuk ile ayakkabı yapım tekniği, ekolojik yapı ile sosyal ve kültürel unsurlara göre değişiklik göstermektedir.

Orta Asya'da Altay Dağları II. Pazırık kurganından diğer Hun eserleriyle birlikte çıkan bir çift topuksuz kadın çizmesinin konç ve tabanlarında yuvarlak ve dörtgen boncuklarla yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Çizmenin üst tarafı lotus motifleriyle, taban çevresi kalay tellerle işlenmiş, tabanında görülen iki eşkenar dörtgenin içleri küçük siyah boncuklar ve pirit kristalleri ile süslenmiştir (Çoruhlu, 2007: 163). Fotoğraf 1'de kurgandan çıkartılan çizme ve taban ayrıntısı sunulmaktadır.



**Fotoğraf 1: Kadın çizmesi ve taban ayrıntısı M.Ö 5–3. yüzyıl
(www.pinterest.com)**

Amerika ve Hint yerlilerinin çoğunlukla Mokasen (yüzü bileğe doğru yükselen kapalı) ve bot modelindeki ayakkabıları, bufalo ya da geyik derisi üzerine boncukların desen şemasına göre esnek tel veya domuz kılına dizilmesi ile yapılmıştır. Bu yöntem ile Sioux kabilesine ait bazı ayakkabı örnekleri fotoğraf 2'de görülmektedir.



Fotoğraf 2: Mokasen ayakkabılar 19. Yy.(Habraken, 2007: 99, 123)

Boncuk kullanılarak yapılan ayakkabılar Asya'da da görülmekte, çizilen desen şemasına göre renkli boncuklar kumaş üzerine yan yana dikilmiş, başka bir ifade ile işlenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Fotoğraf 3'te bu yöntemle Çin'de cam boncuklardan gelin ayakkabısı için yapılmış sayalar ve Malezya'da hazırlanmış bir çift terlik görülmektedir. Her iki çalışmada da dörtgen motiflerle kaydırmalı eksen, geometrik kompozisyon oluşturulduğu dikkati çekmektedir.



Fotoğraf 3: Terlik sayaları ve terlik 20. yüzyıl (Habraken, 2007:520, 519)

Her çağda ve coğrafyada boncuklarla süslenen ayakkabılar, ülkemizde de erkek ayakkabılarında görülmekle birlikte, çoğunlukla kadın ayakkabılarında kullanılmıştır. Fotoğraf 4'te verilen terlikte, Çin ve Malezya ayakkabılarında olduğu gibi, boncuklar kumaş sayı üzerine aynı teknikle tüm yüzeye işlenmiştir. Beyaz boncuk ile zemin oluşturulurken, renkli boncuklar ile gül ve yaprak deseni hazırlanmıştır. Kumaşın ve ipliğin çürümesi ile yer yer üzerindeki boncukların döküldüğü bitkisel bezemeli erkek terliği, fotoğraf 4'te sunulmaktadır.



Fotoğraf 4: Akbacakoğlu Koleksiyonu 19.yy (Somçağ, 2014:105)

Geçmişte değerli taşlardan yapılan boncuklarla süslenen ayakkabılar gelin adaylarına, eşlere ve kız evlatlara hediye edilmiştir. Ancak çok azı sağlam olarak günümüze gelebilmiştir. Bu ayakkabılardan birisi de (fotoğraf 5) Sadberk Hanım Müzesinde bulunan ön kısmı irili ufaklı kum incileri ile işlenmiş terliktir.



Fotoğraf 5: Terlik ve yüz ayrıntısı 19. yüzyıl (Görünür, 2010; 112-113)

Örneklerden de anlaşıldığı üzere boncuklar, saya yüzeyinde veya ayakkabının tamamında farklı teknikler ile kullanılmakta olup bu teknikler birkaç başlık altında sıralanabilir.

Ayakkabı yapımında boncuklar; belirlenen desene göre:

- Kumaş üzerine dikilerek (işleme), (Fotoğraf 3,4),
- Tel veya kıl üzerine dizilerek, (Fotoğraf 2),
- İpliklere geçirilip dokunarak,
- İğne, tığ gibi aletler yardımı ile örülerek, (Fotoğraf 6-11),

sayayı oluşturmaktadır.

Saya yüzeyini boncuklar ile kaplayan tekniklerden olan boncuk işi veya halk arasında bilinen ismi ile "hapishane işi" tığ yardımı ile iplik ve boncuğun birlikte örülmesiyle elde edilmektedir. Bu örgü tekniğinin, ülkemiz cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılması nedeniyle bu ismi aldığı bilinmektedir.

Ayakkabı sayalarının yapıldığı hapishane işi örgüsünde, "basit ilmek" adı verilen teknik (ipliğin tığa farklı biçimlerde sarılarak ilmek çıkartma) ile çift katlı örgü yapılmaktadır. Tek renk veya desen şemasına göre birkaç renkte boncuk, sıra ile belirli sayıda naylon ipliğe dizilmektedir. Daha sonra örgünün aynı yüzünde boncuklar görünecek şekilde tığ ile ilmekler çekilmektedir. Bu ilmeklerle, model şablonuna göre örülen yüzeyler ise saya olarak ortaya çıkmaktadır. Birbirinin aynısı olması ve zamandan tasarruf sağlamak için örülen iki kat sayalar, ayakkabı atölyelerinde kesilerek ayrılmakta ve bir çift saya olarak üretime girmektedir.

Boncuk İşi (Hapishane işi) Ayakkabılar

Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde hükümlülerin yaptığı boncuk işleri, Türk kültüründe boncuğun en çok kullanıldığı alanlardandır. Bu kurumlarda boncuk işleri oldukça eskiye dayanmakta olup gelenekselleşmiştir (Kurt, 2014: 4). Daha önceleri birçok cezaevinde yapılan boncuk işinin günümüzde az sayıda cezaevinde az sayıda tutuklu ve hükümlü tarafından yapıldığı bilinmektedir (Yanar, Erdoğan, Kayabaşı ve Söylemezoğlu, 2013: 65).

Geçmişte Adalet Bakanlığına bağlı infaz kurumları ve tutukevlerinde sıklıkla boncuk işi sayalar örülürken günümüzde bu sayalara ilgi duyulmaması, bunların moda olmaması ve genç nesil tarafından tanınmaması nedeniyle eskisi gibi boncuk işi sayaların örülmediği ve dolayısıyla ayakkabı üretilmediği bilinmektedir. Bu nedenle boncuk işi ayakkabılar, ancak koleksiyon ve müzelerde görülebilmektedir. Ağırlıklı olarak 20. yüzyıl ortalarında yapılan boncuk işi (hapishane işi) sayalar ile üretilen bazı ayakkabı örnekleri "Mehmet Akbacakoğlu" isimli koleksiyon sahibinin arşivinde bulunmaktadır.

Bu koleksiyonda ayakkabı yüzünün boncuk ile örülerek kaplanmasının yanında burun, arka, bant gibi bazı saya parçalarında deri kullanıldığı da görülmektedir. Özellikle 1950–1970 yılları arasında cezaevlerinde çoğunlukla erkek tutuklu ve hükümlüler tarafından örülen boncuk işi sayalar, ayakkabı imalathanelerinde dikilip, tabana monte edilerek ayakkabıya dönüştürülmüş, günün moda anlayışı ve ekonomisine katkı sağlamıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, Ayakkabı Dünyası mağazalarının bünyesinde yer alan koleksiyondaki boncuk işi ayakkabılardan altı çifti numara, model, sayanın örüldüğü ceza-tutukevi, yapım yılı, yapımında kullanılan gereçler, renk, motif, kompozisyon ve yıpranma yönünden incelenmektedir.

Koleksiyonda Bulunan Ayakkabıların Özellikleri

Koleksiyonda bulunan ayakkabı sayalarının tamamında çeşitli renklerde ortası delik yuvarlak biçimde inci boncuk veya taş boncuk olarak isimlendirilen boncuklar, desen şemasına göre beyaz naylon ipliğe dizilerek tığ ile örülmüştür. Modellerde kapalı ayakkabıdan çok terlik görülmektedir.

Seçilen örneklerden ilki sayısı 1969 yılında Afyonkarahisar Cezaevinde örülen 39 numara zenne (kadın) terliktir.

Yapım gereçleri: Tabanı köseleden, saya astarı keçi derisinden yapılmış, ökçe ahşaptan 5 punt (3 cm) yüksekliğinde olup, beyaz deri ile kaplanmıştır.

Saya renkleri: Zemin; beyaz, motifler; sarı, yeşil, koyu kırmızı, koyu mavi ve siyah

Motif ve kompozisyon: Bitkisel motifler ile geometrik formda desen oluşturulmuştur. 8 baklava diliminin yan yana getirilmesinden oluşan yıldız benzer motif, sayanın yüz ortasına yerleştirilerek mavi renk boncuklarla çevrelenmiştir. Bu motifin altında üçgen formdaki motifin iki tarafından çıkan dallar üzerine kırmızı tomurcuklar, dalların ucuna ise rozet biçiminde sekiz yapraklı çiçek motifleri işlenmiştir.

Terliğin burnunda “N” ve “M” harflerinin yazıldığı, dış kısmında “19” iç kısmında “69” rakamları görülmektedir. Sayanın 1969 yılında örüldüğü ve ustanın kendisinin veya giyecek kadının isim ve soy isminin baş harflerini yazdığı düşünülmektedir.

Yıpranma ve onarım: Kullanıma bağlı olarak özellikle taban ve ökçe deforme olmuş, topuğun kaplandığı deride çizikler görülmekte ve onarımdan geçmemiştir. Terlik fotoğraf 6’da verilmektedir.



Fotoğraf 6: 462 envanter numaralı terlik ve yüz ayrıntısı

İkinci örnek olan, 36 numara terliğin sayısı 1965 yılında Kütahya Cezaevinde örülmüştür.

Yapım gereçleri: Tabanda kösele, saya ve taban astarında meşin kullanılmış, ökçe ahşaptan olup siyah deri ile kaplanmıştır.

Saya renkleri: Zemin; beyaz, motifler; kırmızı, sarı ve yeşil

Motif ve kompozisyon: Burun kısmından çıkan dal üzerine dört yapraklı çiçek motifinin ortası yeşil ve sarı, kenarları yeşil renk boncuklarla çevrelenmiştir. Motifin üst iki yaprağından çıkan dallar üzerinde, dörtgen ile yuvarlak formlardan oluşan çiçek ve tomurcuklar ile kompozisyon tamamlanmıştır. Bitkisel motifler ile geometrik formda oluşturulan sayanın, girişi (ağız) yeşil renk boncuklarla çevrelenmiştir.

Yıpranma ve onarım: Topuk ve kamara (orta) bölümünün çivi ile sağlamlaştırılarak onarımdan geçirildiği görülen terlik, fotoğraf 7’de sunulmaktadır.



Fotoğraf 7: 460 envanter numaralı terlik ve yüz ayrıntısı

Üçüncü örneğin sayısı, 1970 yılında İstanbul'da bir cezaevinde örülmüştür. 36 numara terlik, 11 punt (7 cm) yüksekliğinde ökçeye sahiptir.

Yapım gereçleri: Taban; kösele, saya ve taban astarı; keçi derisi

Saya renkleri: Zemin; beyaz, motifler; kırmızı, limon sarısı, koyu mavi ve yeşil

Motif ve kompozisyon: Sayanın burun kısmındaki saksı motifinden karşılıklı iki tarafa çıkan dallarda, lale motifleri ile dörtgen formda yaprak motifleri gözlenmektedir. Geometrik, nesnel ve bitkisel bezemeli bir kompozisyon düzenlenmiştir. Terliğin giriş (ağız) kısmı köşeli olup ökçe rengine uygun olarak siyah deri biye ile temizlenmiştir.

Yıpranma ve onarım: Mostra (ayak tabanının değdiği astar) giyime bağlı olarak renk açmış ve kirlenmiş olup, onarım görmemiştir. Stiletto biçimli ökçeye sahip terlik fotoğraf 8'de görülmektedir.



Fotoğraf 8: 458 envanter numaralı terlik ve yüz ayrıntısı

Dördüncü örnek 1955 yılında Ankara Cezaevinde örülmüş bir sayadan 36 numara üretilen terliktir.

Yapım gereçleri: Taban kösele, saya astarı ve mostra deri

Saya renkleri: Zemin; beyaz, motifler; kırmızı

Motif ve kompozisyon: İki renk boncuk kullanılarak örülen sayanın kompozisyonu, geometrik formda yapraklar ve kıvrık dallar ile simetrik düzende oluşturulmuştur.

Yıpranma ve onarım: Mostra ve saya astarında terlemeden kaynaklanan bir koyulaşma ile tabanda yer yer incelme görülmekte olup, onarım görmemiştir. Ayakkabı fotoğraf 9'da sunulmaktadır.



Fotoğraf 9: Burnu kapalı terlik

Beşinci örnek, 38 numara bilekten bantlı yüksek yüzlü bir ayakkabı modeli olup, sayısı 1970 yılında Eskişehir Cezaevinde örülmüştür.

Yapım gereçleri: Ayakkabının arkası, atkısı (bant) ve maskareti (burun) siyah renkte vidala deriden, saya astarı mavi, mostrası (taban astarı) ise kahverengi keçi derisinden yapılmıştır. Ökçe ağaç olup üzeri kahverengi deri ile kaplanmıştır.

Saya renkleri: Zemin; beyaz, motifler; kırmızı, yeşil, koyu mavi

Motif ve kompozisyon: Yüz ortasında görülen kelebek motifinin çevresi aynı renkler ile çiçek, yaprak ve dallar ile zenginleştirilmiştir. Figürlü ve bitkisel bezemeler ile kompozisyon oluşturulmuş, ayakkabının ağız kısmı kırmızı deriden kalın bir biye ile temizlenmiştir.

Yıpranma ve onarım: Taban ve ökçede yer yer yıpranma göze çarpmakta olup, Mehmet Akbacakoğlu tarafından onarım görmediği belirtilmektedir. Ayakkabı fotoğraf 10'da yüz ayrıntısı ile görülmektedir.



Fotoğraf 10: 5348 envanter numaralı ayakkabı ve yüz ayrıntısı

Son örnek, 35 numara 1958–1960 yıllarında İstanbul da bir cezaevinde sayısı örülmüş ve üretilmiş ayakkabıdır.

Yapım gereçleri: Tabanı kösele olup ökçesi ağaçtan ve 7 punttur (4,5 santimetre). Saya ve taban astarı kahverengi deriden yapılmıştır.

Saya renkleri: Zemin; beyaz, motifler; kırmızı, yeşil, açık - koyu mavi, sarı ve siyah

Motif ve kompozisyon: Saya; dallar üzerine yerleştirilmiş çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motiflerle bezenmiştir. Çiçek motifleri ön kısımlarda üçlü demet halinde, yanlardan arka kısımlara doğru tek tek yerleştirilmiştir.

Yıpranma ve onarım: Ayakkabının ayak girişini çevreleyen biyesinde yıpranma, biye kenarlarında yer yer boncukların örgüden ayrılarak döküldüğü gözlenmektedir. Ayakkabı fotoğraf 11’de verilmektedir.



Fotoğraf 11: Gova model ayakkabı ve yüz ayrıntısı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Koleksiyonda görülen ayakkabı sayaları farklı cezaevlerinde yapılmakla birlikte çoğunlukla terlik gibi açık ayakkabılar için örülmüştür. Fotoğraf 6, 7 ve 8’de sunulan ayakkabıların farklı cezaevlerinde ve farklı yıllarda örülmekle birlikte ağız biçimlerinin köşeli olduğu ve tüm terliklerde aynı şablonun kullanıldığı görülmüştür. Uzakdoğu’da işleme tekniği ile yapılan terliklerde de benzer form görülmektedir.

Farklı cezaevlerinde yapılsa da aynı renkler kullanılmış, sayalar çoğunlukla en az iki-üç renk boncuğun bir araya getirilmesi ile veya az da olsa tek renk olarak hazırlanmıştır. Zemin beyaz renkte, en çok kırmızı, mavi, yeşil, sarı ve siyah renk boncuklar saya desenlerinde kullanılmıştır.

Desenler simetrik hazırlanmış, geometrik, nesneli, bitkisel, figürlü ve yazılı bezemelerden oluşmuştur. Geometrik bezemelerde üçgen, dörtgen ve daire formları; bitkisel bezemelerde dal, yaprak, tomurcuk ile lale ve gül çiçekleri; nesneli bezemelerde saksı/vazo; yazılı bezemelerde harf ve rakamlar; figürlü bezemelerde kelebek motifinin kullanıldığı saptanmıştır.

Örgü tekniğine bağlı olarak bitkisel motiflerin çoğunlukla geometrik formda biçimlendirildiği belirlenmiştir.

Ayrıca ayakkabıların tümü zenne (kadın) ayakkabısı olarak yapılmıştır. Ağız çevrelerinin genellikle dikip dönme tekniğinde deri biye ile temizlendiği, terliklerin model ve gereç özelliklerinden çoğunlukla evde giyilmek üzere üretildiği anlaşılmaktadır.

Boncuk işi sayalarla yapılan ayakkabıların tasarımcılar tarafından ele alınıp farklı tasarım, motif ve kompozisyonlarla yeniden yorumlanarak gündeme taşınması ayakkabı modasında çeşitliliği sağlamanın yanında boncuk işi el sanatının da yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda:

- Kalıplara farklı şablonlar çıkartıldığında sayalarda oval, üçgen, asimetrik vb. farklı ağız biçimleri uygulanabilecektir.

- Boncuk renklerinin daha özenle ve birbirine uyumlu renklerden seçilmesi kaliteyi yükseltecektir.

- Desenlerin alanında uzman kişilerce Türk el sanatları kültürüne uygun motiflerle hazırlandığında ilgi göreceği ve geleneksel kültürümüzü daha iyi yansıtabileceği düşünülmektedir.

- Son derece dayanıklı, temizlenmesi ve bakımı kolay, ince işçilikli boncuk işi sayaların ev giyimi dışında, sokak, plaj ve gece giyimleri için sandalet, bot, çizme ve diğer ayakkabı çeşitleri için tasarlanarak üretilmeleri ayakkabı modasına zenginlik katacaktır.

Sonuç olarak, sayaların örülmesinde ve ayakkabıların süslenmesinde hapisane işi dışında, boncuk ile yapılabilen diğer tekniklerin de tasarımlarda kullanılması bu sanatı geliştirerek güncellenmesini sağlayacaktır. Yapılan ayakkabıların yurt içi ve yurt dışında fuar, internet defile vb. yöntemlerle tanıtımlarının yapılması ve pazarlama için ortam yaratılmasının, kültürel ve ekonomik boyutta olumlu dönüşleri olacaktır. Cezaevlerinde boncuk işi atölyelerinin ve bu atölyelerde çalışan hükümlü sayısının artacağı, onlar üzerinde olumlu duygular hissettireceği, hapisane işi tekniğinin işsiz kişilere öğretilerek yeni istihdam alanı yaratılabileceği ve ayakkabı sektörüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

ÇORUHLU, Y. (2007). "Orta Ve İç Asya'da Kazı Ve Araştırmalarda Elde Edilen Materyale Göre Erken Devir Türklerinde Çizme". (Emine Naskali Gürsoy). Ayakkabı Kitabı. (2. Baskı), İstanbul: Kitabevi, s.347- 356.

DARGA, M. KONYAR, E. (2007). Boncuklar Dizilir Zamana. *Gönül Paksoy Koleksiyondan Kreasyona Boncuk / Koleksiyon*. İstanbul. s. 28.

GÖRÜNÜR, L. (2014). "Pabuç Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan". Vehbi Koç Vakfı. Sadberk Hanım Müzesi İstanbul.

HABRAKEN, W. (2007). **Tribal And Ethnic Footwear Of The World**, Oosterhout/Holland: LSC Communicatie bv.

KURT, G. (2014). (Turkey, Ankara). "Traditions in Turkey Beading" (Based on Workshop Penal Colony) 58-65//Design. Art. Industry: International collection of scientific papers. Issue 2, executive editor Ph.D. N. M. Shabalina. Chelyabinsk, 2014, 124 p. ISSN 2312-6116.

MEYDAN LAROUSSE Büyük Lügat Ve Ansiklopedi. (1990). İstanbul: Meydan Yayınevi. Cilt: 2

ÖGEL, B. (1985). **Türk Kültür Tarihine Giriş**. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 638. Kültür Eserleri Dizisi, 46 Cilt:5

ÖZAY, S. (1998). Kutsal Boncuklar. Art Dekor, 63.

SOMÇAĞ, H. (2014). "Ayakkabı Dünyası Arşivindeki Kumaş Sayalı Geleneksel Ayakkabıların İncelenmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.

YANAR, A., ERDOĞAN, Z., KAYABAŞI, N, SÖYLEMEZOĞLU, F. (2013). "Tutuklu ve Hükümlülere El Sanatları Eğitimi Verilmesi ve Sonuçlarının İncelenmesi", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (1) 57-66

<https://www.pinterest.com/1reggie2/fashion-before-1500/> adresinden 10 Mayıs 2014 Saat 18: 10'da alınmıştır.

Kaynak Kişi

Akbacakoğlu, Mehmet (28 Mart, 2015). Koleksiyon sahibi. Mehmet Akbacakoğlu'nun Ofisi, Ankara.